

گزیده شاهنامه فردوسی

ابوالمجد محمد بن مسعود تبریزی

بر اساس نسخه خطی سفینه تبریز
(کتابت ۳-۷۲۱ ق)

www.ketab.ir

به اهتمام هاشم بناءپور

سرشناسه: تبریزی، محمد بن مسعود، قرن ۸ ق.

Tabrizi, Mohammad ibn Masood

عنوان قرارداد: سفینه تبریز، برگزیده

عنوان و نام پدیدآور: گزیده شاهنامه فردوسی ابوالمجد محمد بن مسعود تبریزی

بر اساس نسخه خطی سفینه تبریز (کتاب ۲-۲۲۱ ق) / به اهتمام هاشم بناء پور.

مشخصات نشر: تهران: مدید، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۹۶ ص.؛ مصور (رنگی)؛ ۱۴/۱۴ × ۵/۲۱ س. م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۶۲-۰۷۰-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتاب حاضر منتخبی از کتاب «سفینه تبریز» اثر مولف است.

موضوع: فردوسی، ابوالقاسم، ۲۲۹ - ۲۴۱۶ ق. شاهنامه -- تصحیح انتقادی

موضوع: Ferdowsi, Abolqasem, Shahnameh -- Criticism, Textual

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۴ ق. / Persian poetry -- 10th century

نسخه های خطی -- مجموعه ها / Manuscripts -- Collections

شناسه افزوده: بناء پور، هاشم، ۱۳۴۳-، گردآورنده

رده بندی کنگره: PIR ۴۴۹۵

رده بندی دیویی: ۸۱۷/۲۱

شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۰۰۶۵۹

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

گزیده شاهنامه فردوسی

بر اساس نسخه خطی سفینه تبریز (کتاب ۳-۱۲۷ ق)

ابوالمجد محمد بن مسعود تبریزی

ناشر: مدید

طراحی: آتلیه گرافیک مدید

چاپ اول: ۱۴۰۳

چاپ و صحافی: روز

تیراژ: ۲۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۶۲-۰۷۰-۶

به اهتمام هاشم بناء پور

آدرس نشر و پخش کتاب:

مرکز پخش: میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی،

خیابان مهدیزاده، پلاک ۳۴، واحد شش

تلفن: ۰۹۰۲۶۶۸۶۷۳۰ / ۰۹۱۲۵۱۱۱۹۶۰

www.madidpub.ir

madidpub@gmail.com

تمامی حقوق این اثر محفوظ است

فهرست

- پیش درآمد..... ۵
- فی کتاب شاهنامه من مقاله الحکیم افضل الشعرا و الحکما فردوسی
الطوسی طاب ثراه..... ۹
- گفتار اندر داستان رستم و سهراب..... ۱۱
- آغاز داستان..... ۱۲
- زادن سهراب..... ۱۸
- رسیدن سهراب به دژ سپید..... ۲۲
- رزم سهراب با گُردآفرید..... ۲۴
- جنگ کردن سهراب با گُردآفرید..... ۲۶
- نامه گزدهم پیش کاووس..... ۲۹
- نامه کاووس پیش رستم..... ۳۲
- آمدن رستم پیش کاووس..... ۳۵
- رفتن رستم به خشم..... ۳۷
- رفتن رستم..... ۴۲

- ۵۳ جنگ کردن سهراب با ایرانیان
- ۶۴ جنگ کردن رستم با سهراب
- ۶۸ جنگ کردن رستم و سهراب
- ۷۴ پیغام رستم پیش کاووس
- ۷۹ داستان اکوان دیو با رستم
- ۸۰ آغاز داستان
- ۹۱..... حملات رستم با اسفندیار و هلاک کردن رستم اسفندیار را

پیش درآمد

سفینه تبریز که از روزگاران گذشته به یادگار مانده است، چون دیگر نسخ خطی داستان خود را دارد. بر مسلم پرداختن به سفر پرماجرایی این کتاب می‌تواند موضوع بسیار جالب و پرهیجان و غیرت‌آمیزی باشد. شاید بین سال‌های ۷۲۱ تا ۷۲۳ هـ که ابوالمجد محمد بن مسعود تبریزی روی این مجموعه کار می‌کرد تا امهات آثار فارسی و عربی دوران خود را در موضوعات علمی، ادبی و فلسفی فراهم کند اصلاً به ذهنش خطور نمی‌کرد که این اثر سالیان سال در محاق بماند. تا این‌که در سال ۱۳۸۱ آن سفینه را زنده‌یاد علامه عبدالحسین حائری از هزارتوی کتابخانه کشف کند و نقشه و دسیسه‌های قاچاقچی‌ها را برهم زند و پتۀ آن‌ها را روی آب بریزد، آن‌گاه و پس از این ماجراها مرکز نشر دانشگاهی این کتاب ارزشمند را در تهران چاپ عکسی کند و در اختیار صاحب‌نظران و اهل بخیه بگذارد.

بگذریم...

از قراین پیداست که ابوالمجد فرهیخته دوران خود بود و در میان اندیشمندان و استادان آن زمان در تبریز جایگاه ویژه‌ای داشت. ابوالمجد علم حدیث، تاریخ، ادب و ریاضی را نزد استادانی چون حاجی بله، جلال‌الدین عتیقی، سعدالدین محمد عبدالکریم شبستری آموخته بود. از آثار وی در نظم و نثر می‌توان به *مناظرة السمع و البصر*، *مناظرة نظم و نثر* و ... اشاره کرد.

اما سفینه تبریز دایرةالمعارف‌گونه‌ای است مشتمل بر ۲۰۹ عنوان کتاب و رساله. گفتیم دایرةالمعارف، چرا که با بررسی و توزق این نسخه خطی می‌توانیم دریابیم که

ابوالمجد در آن روزگار از مباحث مورد نیازش در واقع دایرةالمعارفی فراهم آورده بود، تا خود را از رساله‌های پراکنده بی‌نیاز کند، و افزون بر این‌ها، مجموعه‌ای گرد آورد تا آیندگان هم از آن بهره‌مند شوند، و این کار اول از همه نشانه‌ی معلومات ژرف و تسلط عمیق او بود بر علوم زمان خود. ثانیاً نشانگر آینده‌نگری او هم بود، چرا که بدین‌وسیله می‌خواست دانش دوران خود را از خطر فراموشی نجات دهد. او می‌خواست پیش از آن که مرگ او را غافلگیر کند جامعه و آیندگان را از این علم و دانش محروم نسازد و راهی بگشاید تا دیگران هم پا به این هزارتو بگذارند و با این آثار همنشینی کنند، به عبارتی دریابند که چه اسرار و حقایقی در این کتاب نهفته است.

گفتنی است ما در این جا فقط به سراغ «گزیده شاهنامه» (ص ۵۶۸-۵۷۸) رفته‌ایم. گزیده ابوالمجد از «شاهنامه فردوسی» مشتمل است بر ۱۲۴۵ بیت. در دیباچه ۱۵ بیت آمده است، و افزون بر این، گزیده حاوی سه داستان «رستم و سهراب»، «رستم و اکوان دیو» و «جنگ رستم و اسفندیار» است.

در باب ضبط‌های منحصر به فرد شاهنامه در سفینه تیریز در کل ۲۷۶ بیت ضبط شده است که در هیچ‌یک از دست‌نویس‌ها وجود ندارد. در این نسخه ابیات الحاقی، افتادگی‌ها راه یافته است. ترتیب عمودی برخی ابیات به هم خورده و مصراع‌ها جابه‌جا شده‌اند. گزارش کامل این موارد در مقاله سجاد آیدنلو آمده است. خوانندگان برای اطلاع جامع در این ابواب می‌توانند به آن جستار مراجعه کنند (نامه بهارستان، شماره اول، دوم، تابستان - زمستان ۸۵-۱۳۸۴).

سخنی چند در باب رسم الخط

واضح و مبرهن است که در نسخه‌های خطی کاتبان تفاوتی بین حروف خاصه «ج، چ، ح، خ» یا «د، ذ» یا «ز، ژ»، «س، ش»، «ص، ض» و ... قائل نمی‌شدند. در سفینه تیریز هم تا دلتان بخواهد از این موارد دیده می‌شود. ما در این جا حتی المقدور این تفاوت‌ها را تشخیص و اعمال کرده‌ایم. کوشیده‌ایم در تصحیح متن به آفت بدخوانی مبتلا نشویم، تا توانسته‌ایم و تا آن جایی که در توان داشته‌ایم حدود و ثغور واژه‌ها و تکلیف کلمات را مشخص کرده‌ایم. از این‌ها گذشته هدفمان این بوده که نسخه‌ای خوانا را در اختیار پژوهندگان قرار دهیم.

ناگفته نماند که اول از همه به سرم زده بود که این گزیده را با تصحیح ژول مول و مسکو و ... تطبیق دهم و در پاورقی تفاوت ابیات را بیاورم، بعد با خودم گفتم این کار بیشتر شبیه تظاهر به تحقیق یا شاید ریاکاری در پژوهش قلمداد شود و چنگی به دل نزند، لذا از این کار منصرف شدم و فقط به شاهنامه فلورانس تصحیح دکتر جلال الدین خالقی قناعت و رسم الخط جدیدی را بر آن اعمال کردم. هدف هم مشخص است؛ به گمانم با این کار خوانندگان به سهولت می توانند ابیات را درک و با متن ارتباط دقیقی برقرار کنند. اما اگر بخواهم هدف غایی و نهایی برای این ارتکابات! بتراشم، و به قول معروف اگر اهل علم این سخنم را ریاکاری تلقی نکنند، باید بگویم از خدا پنهان نیست از شما چه پنهان، حس کردم که سفینه تبریز گنجی است پنهان. خواستم پیش از آن که مرگ مرا هم غافلگیر کند کاری کرده باشم و به نوعی گوشه‌ای از این دانش نهفته در این دایرةالمعارف را در دسترس اهل کتاب بگذارم. حس کردم خطر فراموشی دانش گذشتگان را تهدید می کند. لذا، پا از گلیم خود درازتر کردم و هدفی برای خودم در نظر گرفتم تا بدین وسیله کنجاوی دیگران را برانگیزم، و این گونه گامی در حفظ دانش پیشینیان بردارم.

امیدوارم این تلاش و چه می دانم این هوی و هوسی که گریبانم را گرفته و روحم را تسخیر کرده است باعث گمراهی دیگران نشود.